

LBRIS

We know
books

Dacian Muntean

**Aventurile și călătoriile
Baronului Nopcsa**

Editura Karina

Deva, 2025

Cercetare, traduceri, adaptare și interpretare, text, concept
grafic, design, prelucrare foto, corectură și revizuire, fotografii:
Dacian Muntean

Traduceri, adaptare, fotografii, tehnoredactare computerizată,
corectură: Laura Vesa

Ediția a II-a, corectată, revizuită și completată

© Dacian Muntean. 2025

Toate drepturile aparțin autorului.

Conținutul și materialul în ansamblul său nu pot fi folosite în
scopuri comerciale, integral sau în parte, fără acordul explicit al
autorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MUNTEAN, DACIAN

Aventurile și călătoriile Baronului Nopcsa/ Dacian Muntean -

Deva : Editura Karina, 2025

ISBN 978-606-079-196-6

821.135.1

Tipar digital executat la tipografia Clic Computer Art Design Deva
www.tipardeva.ro / 0721 374 581

Cuprins

Cuvânt înainte....	7
Prefață....	9
Recenzii....	18
Familia și domeniile....	21
Franz Baron Nopcsa – repere....	45
Copilăria și adolescența....	51
În Bosnia....	63
Husar....	78
Prin Europa....	81
Prima dată în Albania....	99
Din nou prin Europa....	122
A doua călătorie în Albania....	128
În Egipt....	132
Expedițiile din Albania....	136
Înainte și în timpul Războiului Balcanic....	262
În Războiul Mondial....	339
Zbuciumul interbelic....	372
Lista cărților semnate Franz Nopcsa....	413
Fotografii color....	430

Foto: Carl Winkler. © Österreichische Nationalbibliothek

„... Eu, mai mult decât alți colegi ai mei, am întâlnit în viață foarte mulți oameni și m-am simțit ca acasă în diferite colțuri de lume. Peste tot am văzut omul chinuit în diferite convingeri, peste tot m-am uitat cum încolțesc și se usucă frunzele, și am ajuns la concluzia că noi oamenii suntem un murmur zadarnic al valorilor absolute. Dacă doriți neapărat să fiți siguri că aveți mereu un principiu valabil în viață, acesta poate fi doar *vanitas vanitatum* (deșertăciunea deșertăciunilor – nimic nu are rost). Nașterea ni se întâmplă în întregime fără ajutorul nostru. Suntem, de asemenea, un timp, creaturi complet neajutorate, iar atunci când mai târziu ne numim "ființe raționale", ne chinăm și ne zbatem, dăm din mâini și din picioare cât de mult putem, dar numai până în momentul în care devenim o pală de aer suflat în vânt...”

*„Plăcerea, bucuria odată cunoscută
Ce nice ură-ori pizmă n-o poate depărta
Și fericirea veche, chiar de-i demult trecută
Rămâne-ntotdeauna cu tine, doar a ta!”*

Franz Baron Nopcsa

cunoscut, apreciat la justa sa valoare și utilizat ca o posibilă atracție pentru turismul cultural. Este greu de înțeles cum se poate ca o personalitate de talia acestui savant, fondator al paleontologiei moderne științifice, al albanologiei, geolog și geograf, lingvist și etnograf cunoscut și recunoscut în toata lumea științifică, să fie dată uitării în propria sa țară.”

În numărul dublu Iulie/August 2016 al revistei Smithsonian Magazine, Vanessa Veselka scria, într-un articol de 12 pagini intitulat “Lost in Transylvania / The bone-collecting spy”:

“Ca și copil, crescând în regimul comunist al autocratului Nicolae Ceaușescu, Dacian mi-a povestit că a vizitat castelul de la Săcel, atunci un orfelinat. „Cui îi aparține acest castel?”, ar fi întrebat el atunci. „Poporului”, i s-a răspuns. „Da, dar cui i-a aparținut înainte?”. La această întrebare nu a mai primit răspuns. Ca adult, a început propria sa cercetare, iar în ultimii 5 ani, el și partenera sa, Laura Vesa, au lucrat neîncetat pentru restaurarea numelui lui Nopcsa în locul nașterii sale.

[...] Anul trecut, el și Laura au scris o propunere de proiect majoră, care a câștigat, pentru castelul Săcel, un loc pe lista siturilor culturale cu interes de finanțare pentru guvern.

[...] Viziunea lui despre Castelul Nopcsa este să fie restaurat și să devină un centru pentru cercetare științifică. Dar România, chiar dacă este bogată în resurse naturale, este săracă în fonduri.”

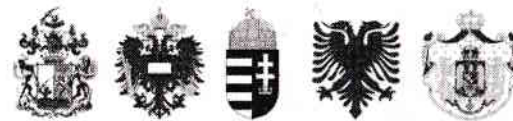

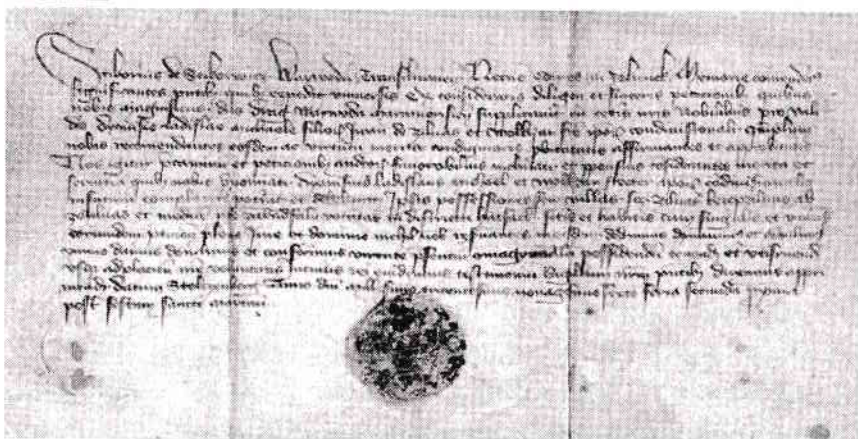
Familia și domeniile

Familia Nopcea, care a jucat de-a lungul timpului un rol important în istoria Transilvaniei, apare în documente la jumătatea anilor 1300, printr-un strămoș localizat în satul Silvaș, lângă Hațeg.

Ivan sau Ioan de Silvaș (Iwan de Ziluas) a fost un român ortodox, mic nobil local din Țara Hațegului, care în anul 1367 a primit de la voievodul Transilvaniei, Nicolae Lackfi, domenii în zona localităților Silvașu de Jos, Silvașu de Mijloc și Silvașu de Sus. Familia sa a mai primit, în anul 1404, o donație, constând în proprietăți în aceeași zonă, din partea Împăratului Sigismund.

Fiii lui Ioan de Silvaș, Mihai, Dionisie și Ladislau, au luat probabil parte la bătălia de la Nicopole, în anul 1396, alături de Mircea cel Bătrân și de cavalerii cruciați ai Europei, fiindcă la trei săptămâni după evenimente, având în vedere meritele lor și la rugămintea voievodului maramureșan Drag și a altor nobili, voievodul Știber al Transilvaniei donează celor trei frați satele Silvașu de Sus, Silvașu de Mijloc, Silvașu de Jos și jumătate din posesiunea numită Ohaba din districtul Hațeg.

Actul de împroprietărire a fiilor lui Ioan de Silvaș

Un document mai puțin cunoscut, emis la Trenčín, Slovacia, la 22 octombrie 1413, se referă la un anume Mihai Valahul (Michael Walach) din zona Hațegului, care s-a alăturat voievodului Știbor al Transilvaniei, împreună cu membrii familiei sale. Prin acest document, din voința și cu acordul lui Știbor, Michael Walach „*servitor noster*” cumpără dreptul de șoltuz (*domn al localității*) asupra comunei Friwald aflată pe teritoriul actual al Slovaciei, conacul și lotul aparinător, „*cum fructibus, proventibus, utilitatibus, taxis et impositionibus, agris, agriculturis, pratis, montibus, pascuis, silvis...*” adică: cu foloasele, veniturile, avantajele, taxele și impozitele, arăturile, ogoarele, pajiștile, munții, pășunile, pădurile aferente. Totodată voievodul Știbor interzice tuturor castelanilor, vicecastelanilor și oficialilor subordonați lui să perceapă impozit de la membrii familiei lui Mihai Valahul sau să-i deranjeze în vreun fel. Mai mult, era sarcina lor să-i

ocrotească. De asemenea, interzice tuturor să judece vreo pricină privind această familie, care are dreptul să „*pascare boves, vaccas, scrophas, oves seu alia animalia*” oriunde dorește. Știbor îl însărcinează pe Andrei de Baliczk (unul din ginerii săi) cu ocrotirea lui Mihai și a urmașilor lui.

Biserica lui Mihai Valahul din Friwald

În decursul secolelor XV- XVII descendenții șoltuzului din Friwald au fost menționați în acte cu numele Walach, Mouc (sau Moț), Klopan și Frivaldszky. Se pare că această ramură a familiei a rămas în Slovacia.

Fratele lui Mihai, Dionisie sau Denes, a avut în anul 1460 un fiu pe care l-a botezat Nopcea. Nu se știe exact motivul, dar aceasta poate să reprezinte faptul că nașterea a avut loc noaptea, iar numele primit de către copil să fie tocmai regionalismul care indică momentul nașterii – „no[a]pcea”. Acest Nopcea a avut la rândul său un fiu, botezat Nicolau, care a preluat numele tatălui său ca nume de familie. Unul dintre urmași, Ianăș Nopcea, a participat la Bătălia de la Mohacs, iar după acest moment mai mulți membri ai familiei au deținut funcții importante în armată

și administrație. Blazonul nobiliar, pe care apare un cap de turc tăiat de sabie, este un indiciu clar al faptului că membrii familiei au participat activ la lupta antiotomană, iar corbul cu inel în cioc dovedește rudenia cu familia lui Ioan Corvin de Hunedoara. Este interesant faptul că blazonul Nopcsa a fost acordat în anul 1404, înainte de cel al familiei de Hunedoara, conferit în 1409. Prin urmare, legătura de rudenie demonstrată de prezența corbului cu inel în cioc pe blazon este anterioară înnobilării lui Vayk, tatăl lui Iancu de Hunedoara și atestă apartenența acestui însemn nobiliar la zona Țării Hațegului.

Blazonul nobiliar al familiei Nopcsa

În anul 1701 curtea de la Viena a acordat nobililor români ortodocși care treceau la catolicism anumite drepturi, printre care acela de a avea reprezentanți în Dietă, de a se instrui în limba proprie și alte drepturi politice. Se pare că în acest moment o parte a familiei Nopcsa s-a maghiarizat pentru a păstra avantajele nobiliare și pentru a obține drepturile amintite, devenind astfel Nopcsa. Această ramură a familiei a păstrat blazonul nobiliar, iar ceilalți și-au păstrat numele românesc Nopcea. Familia Nopcsa s-a înrudit și cu alte familii nobiliare: Kendeffy de Râu de Mori, Szalanczy de Silvașu de Jos, Barcsay de Bârcea Mare, Nalaczy de Nălaț-Vad și chiar cu familia Zelenszky din Arad.

Primul titlu de Baron Austriac (Freiherr) a fost primit în anul 1855 de către Alexius Nopcsa, al doilea în anul 1856 de către Ladislaus Nopcsa, iar în 1874 titlul, de data aceasta de Baron Maghiar, s-a extins asupra întregii familii devenind ereditar.

Alexius s-a născut în anul 1775 „din părinți români curați”, așa cum a fost prezentat mai târziu de către George Barițiu, a înaintat în rang exclusiv datorită calităților sale și, chiar dacă în secret susținea cauza românilor, credea că încă nu era momentul pentru a sprijini această mișcare. A slujit Imperiul ca și Prefect al Comitatului Hunedoara la 1816, iar până la 1821 a fost Consilier Guvernamental și Cancelar al Curții pentru Transilvania. În anul 1831 a fost decorat cu titlul de Cavaler al Ordinului Sfântului Ștefan, iar în 1844 a primit Marea Cruce a Ordinului Leopold, ceea ce a adus după sine numirea sa ca Baron al Curții

Imperiale, rang extins mai târziu și asupra fratelui său și a urmașilor lui. A avut un fiu, de asemenea Alexius, dar care a murit tânăr și fără urmași.

Fratele său, Ladislaus Nopcsa, s-a născut în anul 1794, la Fărcădinul de Jos și a fost una dintre cele mai controversate figuri ale vremii. Vasile, după cum îi spuneau românii sau Laszlo, cum era numit de maghiari, a ocupat poziția de Comite Suprem al Hunedoarei între anii 1833 și 1848 atunci când, datorită revoluției și a poziției sale anti-maghiare, și-a prezentat demisia la Deva, în fața revoluționarilor unguri.

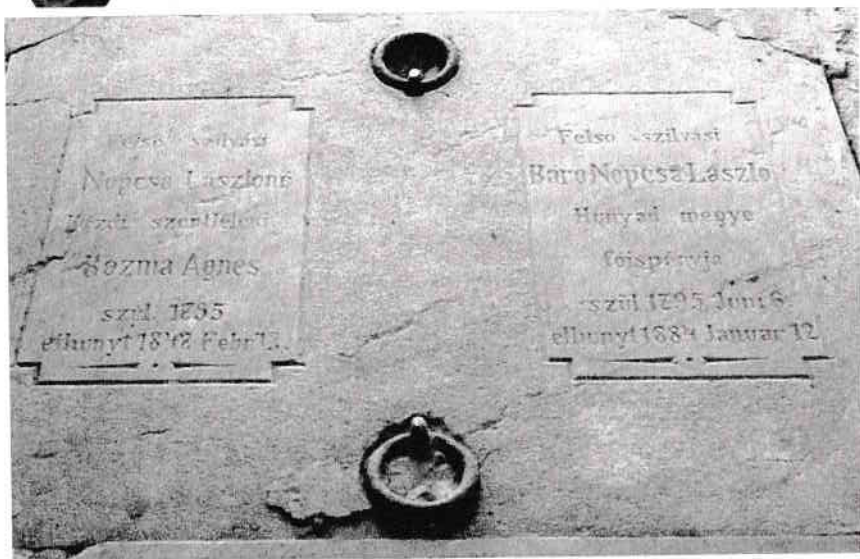
Ladislaus (Vasile sau Laszlo) Nopcsa (1794, Fărcădin - 1884, Deva)

A participat, convins fiind de Episcopul Andrei Șaguna, la Marea Adunare Națională de la Blaj, alături de prietenul său George Barițiu și a fost ales să facă parte, ca vicepreședinte, din delegația română care trebuia să transmită la Innsbruck, unde se refugiase curtea Austriacă, revendicările ardelenilor. Ca urmare a acestor fapte, revoluționarii unguri i-au devastat și incendiat castelul de la Zam, acolo unde, din pasiune pentru istorie, colecționa piese arheologice de pe teritoriul Comitatului. Mai apoi, în anul 1860, celebrul autor maghiar Jókai Mór a scris un roman intitulat *Sărmanii bogați* în care prezenta un baron extrem de bogat și de influent care conducea în secret o bandă de tâlhari, jefuind nobilimea maghiară și transporturile de aur trimise din minele Apusenilor către Viena, care se numea Hațeghi. Baronul din carte, supranumit *Față Neagră* pentru că își acoperea fața cu o mască atunci când jefuia, corespundea trăsăturilor Baronului Vasile Nopcsa. În epocă, acesta a avut de suferit din partea aristocrației maghiare datorită acestei asemănări, motiv pentru care a plecat pentru o vreme la Viena și a intentat procese în justiție scriitorului maghiar, pentru calomnie. A murit în anul 1884, cu câteva zile înainte de finalizarea ultimului proces, celebră fiind mărturia lui Jókai Mór din ultima zi de judecată, acesta susținând că în cartea sa nu este vorba despre nicio persoană în viață...

A fost înmormântat în cripta bisericii Catolice din Hațeg, alături de prima sa soție care murise în 1947.

Placile funerare ale lui Laszlo Nopcsa și a primei soții, Agnes Kozma

Vasile Nopcsa, bunicul lui Franz, a fost căsătorit de două ori și a avut cu fiecare dintre soții câte un copil. Primul, Francisc, unchiul lui Franz, s-a născut în anul 1815 la Fărcădinul de Jos și a urmat școala la Viena, la Academia Theresiană, după care a servit în armata austriacă, devenind colonel în anul 1834. În anul 1836 a devenit căpitan al unui escadron de husari, iar între anii 1840 și 1843 a primit funcția de camarar al Principelui Carol Ferdinand. Datorită implicării tatălui său în evenimentele din 1848 a fost nevoit să renunțe la armată și să plece în Italia unde s-a dedicat studiului botanicii. Reîntors în Transilvania, a devenit în 1861 Comite al Comitatului Hunedoara, iar apoi șef al Fiscului și tezaurier. A fost decorat cu ordinele de cavaler al Sfântului Mauriciu și

Sfântul Lazăr și ridicat în rang de locțiitor al șefului Unității Regale a Armatei Crăiești, membru al Casei Regale și al Ministerului Regal.

Baronul Francisc Nopcsa de Silvașu de Sus (1815, Fărcădin – 1904, Săcel)

Bustul său din biserica Catolică Hațeg, în cripta căreia a fost înmormântat

